

Список використаних джерел:

1. Науковий архів Інституту харчової біотехнології та геноміки НАН України. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 4.
2. Те саме. – Оп. 1. – Спр. 1–10.
3. Те саме. – Оп. 2. – Спр. 1–20.
4. Те саме. – Оп. 3-ос. – Спр. 1–11, 13–18, 21–23.
5. Те саме. – Оп. 1. – Спр. 12. – 13 арк.
6. Те саме. – Оп. 1. – Спр. 13–14.

Волобуєва А.Г.*студентка;**Науковий керівник: Шпак Д.О.**кандидат історичних наук, доцент,**Миколаївська філія**Київського національного університету культури і мистецтв***ДО ПИТАННЯ ПРО ГОЛОД 1946–1947 РОКІВ**

Старанно приховувана, в радянські часи, трагічна сторінка історії українського народу відкриває перед дослідниками жахливі історичні факти. Як відомо, тоталітарний сталінський режим за одну тільки згадку про голод нещадно карав, кваліфікуючи такі дії як поширення наклепницьких вигадок про радянську владу. Всіляко витруювалася зі свідомості пам'ять про безвинно загиблих. Згідно офіційної версії, події пояснювались наслідками відбудовчого процесу після завершення Великої Вітчизняної війни. Тоді, над братськими могилами загиблих від голоду не дозволяли робити навіть скромних надгробків. Але до цих могил приходили люди, які дивом вижили і доживали свій вік наодинці з пам'яттю страшного голоду 1946-1947 рр.

Дійсно, 1946 р. був неврожайним. Але того збіжжя, що вродило на українських ланах, вистачало, аби не допустити нового голодомору. Однак, як свічать історики, розрахунки Москви були іншими. Щоб виконати намічене радянським урядом, партійний апарат вдавався до найрізноманітніших заходів впливу. Тільки постанов ЦК КП (б)У було ухвалено 49, заслуховувалися звіти 24 областей, з роботи звільнено 743 чоловік, під суд віддано 1.645 посадових осіб (Але й такі адміністративні дії Хрущова не задовольнили Москву, його вважали там, як це видно з його спогадів, надто м'яким, бо, мовляв, дуже вже часто сигналізує про загрозу нового голоду в Україні. А тому Сталін у 1947 р. прислав Лазаря Кагановича, який узявся з притаманною йому енергією виконувати вказівку «вождя всіх часів і народів» стосовно «викачування» хліба з України. Але Каганович не тільки виконував «спущений» з Москви план – він узяв зобов'язання додатково відірвати у сорок сьомому у українського селянина ще 22.300 тисяч пудів [1, с. 20-21].

Найлютішим голод був у зиму та весною 1947 р., перетворившись, дійсно, на голодомор. Вибита з голодуючого українського села сільгосппродукція відправлялася в різні регіони імперії. Україна була головним постачальником зерна для м. Ленінград, ряду областей РРФСР, овочів – для Москви. Саме в той час, коли люди в Україні голодували і вмирили голодною

смертю, багато хліба вивозилося за кордон. Л. Кагановичу: «Намітили додатково вивезти за межі України 267 тис. т. зерна, які у порядку переміщення держрезерву 208 тис. т, що оформлюються Міністерством продрезервів. Таким чином, загальний вивіз зерна за межі України у вересні доводиться до одного мільйона тонн» [2, с. 17-18]. Головне лихоліття вразило майже всю Україну за винятком ряду західних областей. Смертельних мук голоду зазнали хлібороби південних областей УРСР: Херсонської, Миколаївської, Запорізької, Дніпропетровської. Своїми страшними лещатами стискав голод населення Подніпров'я – Полтавської, Київської, Чернігівської, Кіровоградської областей. Тяжко терпіли від голоду жителі сіл та міст Вінницької, Кам'янець-Подільської, Сталінської, Ворошиловградської, Харківської, Сумської, Житомирської областей. В західному регіоні, де селяни зібрали непоганий врожай, загони УПА, організовуючи опір вивезенню зерна, закликали населення допомагати голодуючим, які їхали туди по хліб. «Західняки» рятували від голоду не лише своїх земляків – українців, а й росіян, білорусів, молдаван, які, оминаючи загороджувальні загони міліції, пробивалися з голодуючих областей РРФСР, Молдавії й Білорусії за порятунком, і знаходили його. Але страждали від голоду і жителі західних областей. Найбільше – Чернівецької, де в той час проходила насильницька колективізація. Сім'ям, вступаючим до колгоспів, видавали по 200 гр. зерна, і вони виживали, інші – голодували, часто гинули. На Чернівецьщині того часу смертність перевищувала народжуваність. Найвищою у них була дитяча смертність. Голодуючі змушені були вживати у їжу різні сурогати, траву, листя дерев, м'ясо загиблих тварин, ховрашків тощо. Доходило й до канібалізму. Станом на 2 липня 1947 р. в Україні нараховувалось понад 1 млн. 154 тис. виснажених голодом людей – дистрофіків. У голодоморному вирі гинули в основному селяни-хлібороби, робітники. Страждали і помирали у селах і містах України люди різних національностей – українці, росіяни, євреї, болгари, гагаузи, ін. Від штучного рукотворного голоду за неповними даними загинуло в Україні понад 1 млн. людей [3, с. 46].

Терор і судові процеси сіяли страх і безнадійність в селах України. На цьому місці варто підкреслити, що ограбоване насильними хлібозаготівлями зерно в селах вивозилось в 1946-1947 рр. за кордон і продавалось за безцінь, щоб за державну валюту купувати техніку. Отже, у вказані роки, на кістках мільйонів безіменних трудівників української землі, заритих в непізнавані могили, здійснена, як передбачав Бухарін, система «мілітарно-феодальної експлуатації селян» [4, с. 122].

В ці роки утверджується влада Сталіна, який, «стоячи на трупах мільйонних жертв злочинної утопії» з наглим цинізмом заявив, що з усіх скарбів, якими володіє держава, «... найбільшим скарбом є людина...». Так настав кінець приватного життя людини. Вона фізично і духовно стала власністю компартії та її вождя. Найменший спротив чи незгода підлягали суворій карі. Запанувало сліпе сприймання й послух. Народ опинився у фальшивому світі. Москва тримала злочини в недоступній таємниці. Україна зазнала в 1946-1947 рр. велетенської і незліченних розмірів трагедії. Лише в 1947 р. кількість задушених голодом прирівнюється до кількості жертв Першої світової війни [5]! Українському народові заподіяно один з найбільших злочинів в минулому сторіччі. Підступний ворог був свідомий того, що коли вся правда відкриється, то для нього і для його ідеї буде винесений

цивілізованим світом на віки вічні ганебний і смертельний вердикт. Ось чому радянський уряд так старанно тримав ці злочини в недоступній таємниці, прикриваючись т.зв. «соціалістичним прогресом» в радянській імперії. І справді, Україна була цілком ізольована від зовнішнього світу.

Вже в травні 1948 р. убув виданий ЦК ВКП (б) і Раднаркомом закон, згідно з яким за втечу за кордон винуватець підлягав вищій мірі кари – розстрілу та конфіскації всього його майна. Розстрілу підлягали також і дорослі члени родини «дизертира», які знали про цю втечу, але не повідомили міліцію. Пригадаймо також і фатальну Ялтинську умову, прийняту на вимогу Сталіна в лютому 1945 р., про примусове повернення всіх колишніх радянських громадян на Батьківщину. Варто пригадати й слова нещадних погроз емісара Москви Іллі Еренбурга, який, будучи в червні 1945 р. в Парижі, заявив: «Ми вас (себто «невозвращенцев народіну») знайдемо на землі й під землею, на воді й під водою, знайдемо і в повітрі!» [6, с. 134-149].

Голод в 1946-1947 рр. є трагедією велетенських розмірів. Трагедія в Україні, яка забрала сотні тисяч жертв. Чому? А тому, що «він був навмисно створений більшовицьким урядом з політичних і соціальних причин для того, щоб подолати український опір радянській колоніальній системі». В цей час навіть «Новое Руское Слово» в Нью-Йорку писало, що «голод був створений штучно – нема жодного сумніву. Нескорену Україну Кремль вирішив покарати незнаним в історії способом – штучним голодом. Конгресмен Флоріо за підтримкою багатьох членів Конгресу США підготував проект резолюції ч. 4,459 до Конгресу, яку депутати ухвалили, а президент Рейган 12-го жовтня 1984 р. підписав як закон про створення Конгресової Комісії для дослідження Великого Голоду в Україні та його наслідків. Як відомо, до складу десятичленної Конгресової Комісії входило п'ять сенаторів і конгресменів. Решта п'ять – від української громади. Директором Комісії був призначений доктор Джим Мейс, а його асистентом доктор – Ольга Самійленко. За три роки праці Комісії було проведено ретельний розшук та вивчення достовірних документів, а одночасно й переслухано під присягою 321 свідка та уцілілих жертв голодомору в Україні. Вся ця праця зареєстрована в трьох томах на 715 сторінках друку [7, с. 152]. Четверта опублікована книга містить в собі сумарний звіт, призначений для Конгресу США. Цей звіт був повністю прийнятий і схвалений на Пленарному засіданні Конгресової Комісії дня 19-го квітня 1988 р. Тут варто підкреслити, що всі зареєстровані свідчення, а зокрема Сумарний звіт Комісії, являють собою зразок об'єктивної та досконало обґрунтованої праці.

Голос замучених «десятків мільйонів співвітчизників, життям яких вимощена страдницька дорога нашого народу до волі» кличе нас твердо пам'ятати, що свобода не дарується, її треба вибороти і заслужити впертим і тяжким зусиллям, а потім втішатись нею, а не навпаки. Незамовчуймо в себе і перед світом цієї нечуваної і трагічної святої правди. Мільйони невинних жертв замовкли навіки. Вони не просять у нас порятунку, але їх дух кличе нас сказати світові правду про них. Але правда про них переможе лише тоді, коли її ми будемо утверджувати.

Список використаних джерел:

1. Веселова О. М. Ще одна трагічна сторінка історії України. Голод в Україні 1946-1947 років / О. М. Веселова, П. П. Панченко // Український історичний журнал. – 2004. – № 3. – С. 12–21.
2. Там само.

3. Маковійчук І. М. Голод на Україні у 1946-1947 роках / І. М. Маковійчук, Ю. Г. Пилявець // Український історичний журнал. – 2000. – № 4. – С. 44–52.
4. Голод в Україні 1946-1947: Документи і матеріали. – Київ – Нью-Йорк. – Либідь, 2002. – 376 с.
5. Там само.
6. Білас І. Г. Голокост на Україні в 1946-1947 рр. Особливості діяльності карального апарату / І. Г. Білас // Науковий збірник Українського Вільного Університету. Ювілейне видання з приводу 70-ліття УВУ. – Мюнхен. – 1992. – 342 с.
7. Там само.

Гураль О.І.

аспірант,

*Український науково-дослідний інститут архівної справи
та документознавства*

ОГЛЯД ДОКУМЕНТІВ ФОНДУ 1447 ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ КИЇВСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»

Київська «Просвіта» була заснована у травні 1906р, її сприймали як головну, центральну інституцію. Головними напрямками роботи «Просвіти» були – видавнича, педагогічна, бібліотечна, лекційна справа, просвітні заходи тощо.

Вагоме місце з-поміж джерел дослідження товариства «Просвіта» займають матеріали архівних установ. Значна їх частина зосереджена у Центральному державному історичному архіві України у м. Києві у фондах жандармських, поліцейських, різних адміністративних установ царату містяться окремі розпорошені документи, які стосуються негласного нагляду за діяльністю товариства та окремими діячами «Просвіти», видачі дозволів чи, напаки, заборон на проведення різних масових заходів за участю «просвітян», допитів арештованих «просвітян» тощо. Частково ці документи висвітлено в оглядовій статті О.В. Кудли [1]. В Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (ІР НБУВ) вагоме місце посідає ф. 114, загальний аналіз якого у 1994 р. здійснила О.В. Корнієвська-Зінченко [2]; у Державному архіві Київської області – ф.1447 (хоча невелика частина документів у ньому стосується дореволюційного періоду діяльності товариства). Частина листування київської «Просвіти» у 1917–1921 рр. відклалася у низці фондів державних установ часів Української Центральної Ради, УНР, Української Держави, Директорії УНР, радянських інституцій, які зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України.

Розглядаючи ф. 1447, що знаходиться в Держархіві Київської області, слід зазначити, що документи київської «Просвіти» в ньому знаходяться (як з фізичної точки зору, так і їх загального стану) у гіршому становищі порівняно зі станом документів ф. 114 в ІР НБУВ. Це пояснюється нестабільністю в історії України: адміністративна, політична, військова влада у Києві за ці неповні п'ять років змінювалися 14 разів (за деякими джерелами – 16 разів), здебільшого силовим шляхом; економічна, фінансова, транспортна, комунальна структури перебували на межі розвалу чи вже були істотно зруйновані; часто не